

Človek a spoločnosť, roč. 2, 1999, 4

25 rokov Spoločenskovedného ústavu SAV
Výber z publikačnej činnosti pracovníkov Spoločenskovedného ústavu SAV
v Košiciach v rokoch 1985 – 1999

Spoločenskovedný ústav SAV, Košice 1999

681/K

25 rokov Spoločenskovedného ústavu SAV

Štefan Šutaj

Organizačné základy činnosti Spoločenskovedného ústavu SAV

Úvahy o vytvorení spoločenskovedného pracoviska na východnom Slovensku sa začali už pred rokom 1970. Touto otázkou sa zaoberalo aj Predsedníctvo SAV 21. februára 1972 a uznesením č. 306 navrhol vybudovať pre spoločenské vedy na východnom Slovensku spoločenskovedný ústav SAV so sídlom v Košiciach. Po prerokovaní v štátnych a vzhľadom na dobu aj v orgánoch komunistickej strany, schválilo Predsedníctvo SAV uznesením č. 390 z 26. júna 1972 vytvorenie Spoločenskovedného ústavu SAV. Vybudovaním ústavu poverilo T. Halečku a uložilo mu vypracovať zameranie ústavu. Predsedníctvo SAV uznesením č. 776 z 25. 2. 1974 Predsedníctvo SAV vyhoveló žiadosti T. Halečku a zo zdravotných dôvodov ho uvoľnilo z tohoto poverenia a túto funkciu zverilo pracovníkovi Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove J. Briškárovi. 3. septembra 1974 Predsedníctvo SAV schválilo J. Briškárom predloženú koncepciu a organizačnú štruktúru Spoločenskovedného ústavu SAV. Do konca roku 1974 bola ústavu odovzdaná nová dvojpodlažná budova a boli prijatí pracovníci, ktorí boli poverení vedením oddelení a ich budovaním. Činnosť ústavu sa oficiálne začala 1. januára 1975. Riaditeľom Spoločenskovedného ústavu bol od svojho poverenia v roku 1974 až do svojej smrti v apríli 1984 Juraj Briškár.

Podmienky pre formovanie ústavu sa vytvárali postupne, predpoklady boli vytvorené v rozvoji vysokého školstva na východnom Slovensku. Ambície Spoločenskovedného ústavu sa od začiatku zastali formovať v celoslovenskom rozsahu. Aj keď existovali názory, ktoré tomuto pracovisku chceli dať charakter regionálneho pracoviska s výskumným záberom na východné Slovensko, takéto úvahy sa spočiatku darilo odrážať sústredenou organizačnou a presvedčovacou činnosťou. V neskoršom období (druhá polovica 80. rokov a celé 90. roky) sa už takéto úvahy, vzhľadom k stabilizovanému vedeckému zameraniu ústavu, objavovali iba sporadicky a vedenia ústavu im neprikladali väčší význam.

Na ústave nachádzali uplatnenie predovšetkým absolventi z odboru psychológia FF UPJŠ v Prešove, katedier histórie FF UPJŠ a PdF UPJŠ a na ne nadväzujúcich katedriach (Katedra dejín a archívnictva FF Prešovskej univerzity, Katedra slovenských dejín a archívnictva FF PU a Katedra všeobecných dejín FF PU) ako aj Katedry výchovy a vzdelávania FF UPJŠ (PU). Najmä pri prvom období činnosti ústavu je potrebné spomenúť pomoc vedúcich Katedry psychológie FF UPJŠ J. Hvozdíka a vedúceho Katedry histórie PdF UPJŠ M. Daniláka, ktorí pracovali vo vedeckej rade ústavu, oponovali projektom aj mnohé vedecké práce pracovníkov ústavu.

Ústav sa od začiatku svojej činnosti do súčasnosti musel spoliehať iba na výchovu vlastných vedeckých pracovníkov a bolo a je stálym problémom získavať pre ústav už pripravených vedeckých pracovníkov. Ba práve naopak, ústav počas celej svojej existencie slúžil ako „liaheň“ pripravených odborníkov pre inštitúcie verejnej správy, stredné a vysoké školstvo.

Postupne sa vytvorili organizačné základy činnosti ústavu prostredníctvom vedeckovýskumných oddelení. Boli to oddelenia: historicko – filozofické, ktoré sa postupne pretvorilo na oddelenie histórie, oddelenie sociológie a oddelenie sociálnej psychológie.

V roku 1979 sa na základe orientácie vedeckovýskumnej činnosti vytvorili popri existujúcich oddeleniach vedeckovýskumné tímy: tím pre výskum mládeže a tím pre výskum národností, ktoré už súviseli s pripravovaným začlenením ústavu do riešenia úloh štátneho plánu základného výskumu. Samotné vytvorenie takýchto vedeckovýskumných kolektívov, vrátane pre toto obdobie v spoločenských vedách netradičných názvov pracovných skupín, naznačovalo aj netradičnú realizáciu vedeckovýskumného zamerania ústavu. Ústav sa na

rozdiel od iných pracovísk SAV nevyvíjal ako monodisciplinárne pracovisko, ale ako interdisciplinárny útvar. To umožňovalo pracovníkom ústavu od počiatku formovať sa v kooperácii s inými vednými disciplínami a neraz práve pohľad zvonku, mimo vlastnej vednej disciplíny, bol inšpirujúcim pre postup pri vedeckovýskumnom riešení úloh. Aj potreba spolupráce medzi vednými disciplínami pozitívne vplývala na formulovanie vedeckovýskumných cieľov a v konečnom dôsledku aj zamerania ústavu. Výhody interdisciplinarity, koexistencie vedných odborov sa mohli naplno prejavovať najmä koncom 80. rokov a v priebehu 90. rokov, keď dominantné postavenie na ústave zaujali pracovníci, ktorí na ňom vyrástli a tu budovali svoju profesionálnu kariéru.

V apríli v roku 1984 zomrel riaditeľ ústavu Juraj Briškár, ktorý sa usiloval položiť základy ústavu a vytvoriť podmienky pre výchovu mladej generácie. Tejto myšlienke venoval predovšetkým posledné roky svojho života.

Do funkcie riaditeľa Spoločenskovedného ústavu bol vymenovaný Jozef Výrost, ktorý bol riaditeľom ústavu do roku 1990. Nové zloženie vedenia ústavu sa prejavilo v posilnení interdisciplinárneho charakteru pracoviska a vo výraznejšej orientácii na medzinárodnú spoluprácu.

Medzi významné okolnosti činnosti ústavu patrilo aj inštalovanie mikropočítača SM 50 – 40, v roku 1985, ktorý zabil jednu miestnosť na ústave a s ním aj nástup počítačovej éry na ústave. Do kurzu výpočtovej techniky na ústave sa prihlásilo 21 pracovníkov a tento záujem sa neskôr prejavil aj pri zavádzaní osobných počítačov. Začiatok 90. rokov našiel pracovníkov ústavu pripravených, aj keď nie úplne a dostatočne, na zmeny v systéme práce, súvisiace s využívaním výpočtovej techniky.

Koncom 80. rokov sa Spoločenskovedný ústav SAV stal stabilizovaným pracoviskom. O otázkach jeho ďalšieho rozvoja v čase centralisticko – direktívneho riadenia rozhodovali predovšetkým nadriadené zložky. To sa týkalo predovšetkým začiatkov ústavu a v istom zmysle aj vývoja v 80. rokoch. Po rokovaní o zameraní a ďalšej činnosti ústavu, ktoré súviseli s obsadením miesta riaditeľa ústavu v roku 1984 sa uskutočnili rokovania, ktoré mali prehodnotiť činnosť ústavu pod novým, mladým vedením a mali určiť ďalšiu stratégiu rozvoja ústavu. O rozvoji ústavu rokovala 1. októbra 1987 komisia v zložení: V. Cirbes, podpredseda SAV, vedúci Oddelenia spoločenských vied SAV, J. Vladár zástupca vedúceho oddelenia SAV a J. Migaš, pracovník oddelenia školstva a vedy ÚV KSS. Závery z uskutočnenej analýzy činnosti ústavu boli prerokované za účasti predsedu SAV V. Hajka a boli ovplyvnené aj ďalšími rokovaniami, v ktorých sa ústav snažil presadiť svoju koncepciu vlastného vývoja. Podľa prijatých záverov: vo výskume národností sa malo presunúť ťažisko na vývinové tendencie a mala sa prehĺbiť analýza činiteľov formovania národného vedomia obyvateľstva SSR; vo výskume mládeže sa mali predovšetkým analyzovať vzťahy vedomia a konania, pracovnej, politickej i kultúrnej aktivity, mladej generácie; vo výskume cigánskej problematiky sa mali analyzovať subetnické skupiny z hľadiska možnosti akcelerácie procesov ich spoločenskej integrácie; výskum pohraničných stykov sa po realizovanom výskume považoval za neperspektívny a mal sa postupne presúvať na spoločenskovedné katedry UPJŠ.

O ďalších perspektívach ústavu sa uvažovalo v súvislosti s predpokladanou prípravou projektu pre novú budovu SAV v Košiciach. V tomto projekte sa rátalo s tým, že ústav bude mať v roku 1990 -55 pracovníkov, v roku 1995 - 75 pracovníkov a v roku 2000 - 90 pracovníkov. Oddelenie spoločenských vied SAV v analýze činnosti ústavu v tom istom čase rátalo s počtom 50 pracovníkov v roku 2000.

V roku 1988 boli spracované koncepcie rozvoja sociálnej psychológie, histórie a sociológie na Spoločenskovednom ústave SAV, ktoré boli pohľadom do budúcnosti. Od 1. 1. 1989 sa realizovala oficiálna premena organizačnej štruktúry ústavu. Do platnosti vstúpil nový organizačný poriadok ústavu. Základnú štruktúru organizačnej štruktúry ústavu tvorili

oddelenia – vedeckovýskumné tímy. (Oddelenie pre výskum dejín národností, Odelenie pre výskum národností, Oddelenie pre výskum mládeže, Oddelenie pre výskum cigánskej rodiny a Základné informačné stredisko.) Okrem nich naďalej existovali útvary, reprezentujúce vedné disciplíny: sociológia, história, sociálna psychológia. Pozitívnym momentom, ktorý sa neskôr ukázal ako mobilizačný prvok, bolo zavedenie pohyblivého pracovného času začiatkom roku 1989.

Práve rok 1989 bol začiatkom významných premien nielen v slovenskej spoločnosti, ale aj na ústave. Do tohoto obdobia mala významnú pozíciu na ústave základná organizácia Komunistickej strany Slovenska. Bolo typické pre túto dobu, že organizácia komunistickej strany bola na ústave vytvorená hneď na začiatku jeho činnosti (20. februára 1975), na základe rozhodnutia MV KSS a Východoslovenského KV KSS. Stranícka organizácia mala dbať na uplatňovanie marxisticko – leninskej teórie v rozvoji spoločenských vied. Prostredníctvom svojich straníckych skupín a výboru ZO KSS sa podieľala na kontrole všetkých činností a života ústavu a usilovala sa o zvyšovanie počtu členov KSS predovšetkých v radoch vedeckých a odborných pracovníkov. Bolo príznačné najmä pre obdobie osemdesiatych rokov, že vzhľadom k tomu, že „robotnícka trieda“ nemala veľký záujem o vstup do strany, pre stranícku organizáciu bolo problémom získavať členské miesta pre „pracujúcu inteligenciu.“ Na členstvo v strane bol v tomto období viazaný aj prístup k archívnym materiálom v straníckych archívoch pre historikov, ktorí sa zaoberali dejinami 20. storočia. Stranícka organizácia KSS sa vo svojej činnosti duplicitne zaoberala organizačnými, ale aj vedeckovýskumnými úlohami ústavu. Na ústave pracovali tri stranícke skupiny, základná organizácia, ale aj spoločenské organizácie, ZO ROH, Socialistický zväz mládeže a organizácia Zväzu československo – sovietskeho priateľstva, ktoré ZO KSS pravidelne predkladali správy o svojej činnosti a ZO KSS zasahovala do ich činnosti. V roku 1989 bolo zo 46 pracovníkov ústavu 18 členov komunistickej strany. K udalostiam, ktoré sa udiali po 17. novembri 1989, pracovníci ústavu zaujali svoje „Stanovisko“ 22. novembra 1989 na celoústavnom zhromaždení pracovníkov. Stanovisko žiadalo vyšetriť udalosti zo 17. novembra a informovať o nich verejnosť, odmietalo akékoľvek použitie násilia pri riešení konfliktných situácií, vyzývalo k dialógu a požadovalo realistické hodnotenie udalostí zo strany štátu a komunistickej strany. Členská schôdza ZO KSS na ústave 21. decembra 1989 ukončila činnosť straníckej organizácie na pracovisku. V správe k ukončeniu činnosti ZO KSS sa konštatovalo, že „za našej nevedomosti alebo tichého súhlasu sa diali veci, ktoré boli nielen urážkou základných ideí a ideálov socializmu, ale aj porušovaním elementárnych zásad demokracie a humanizmu“. Ukončenie činnosti ZO KSS sa stalo základom odpolitizovania činnosti pracoviska. Od toho času je politická činnosť osobnou záležitosťou každého pracovníka ústavu, ktorá nesmie zasahovať do pracovného procesu, nesmie byť propagovaná na pracovisku. Možno povedať, že sa od roku 1989 darí dodržiavať zásadu, že príslušnosť k politickej strane nesmie mať vplyv na voľbu a menovanie vedúcich pracovníkov ústavu.

Po zmene spoločenského systému v roku 1989 sa pracovníkov ústavu otvorili možnosti zapojiť sa do činnosti poradných orgánov vlády, kde v predchádzajúcich obdobiach nemali prístup. Členom Rady vlády SR pre národnosti sa postupne stali: Š. Šutaj, M. Gajdoš a A. Jurová. V. Bačová sa podieľala na práci expertnej skupiny pri Úrade vlády ČSFR a SR k rómskej problematike.

V súvislosti so zmenami v organizácii vedeckého výskumu v roku 1991 (nový grantový systém) základnú štruktúru pracoviska tvorili 3 výskumné oddelenia. Začiatkom roku 1991 došlo aj k zrušeniu Základného informačného strediska. Vzhľadom k zníženiu prostriedkov na mzdy, boli z ústavu uvoľnení 8 pracovníci, z dôvodu organizačných zmien na ústave. Túto veľmi ťažkú situáciu bolo potrebné riešiť rázne a na základe prehodnotenia výsledkov každého pracovníka. Rozhodujúcim kritériom pre rozviazanie pracovného pomeru boli výsledky hodnotenia činnosti pracovníkov za posledné obdobie. Vzhľadom k nejstej situácii

ústavu, akadémie (snahy o zlúčenie s vysokými školami, snahy začleniť ústavy pod Maticu slovenskú) bol na ústave zaznamenaný veľký personálny pohyb a došlo k výraznému zníženiu počtu pracovníkov. Tento trend pokračoval aj v nasledujúcich rokoch a napriek tomu, že na ústave už neboli dávané výpovede z organizačných dôvodov, (až na rok 1993 – 2 pracovníci so stredoškolským vzdelaním, z pomocného personálu) časť pracovníkov ústavu riešila existujúcu neistotu odchodom na vysoké a stredné školy a do štátnej správy. Od roku 1989, keď mal ústav 46 pracovníkov, sa ich stav v roku 1993 znížil postupne na 21. Tento stav sa s menšími zmenami udržiava do súčasnosti a je potrebné zdôrazniť, že tento počet pracovníkov je dolnou hranicou, pod ktorú by ústav nemal klesnúť, ak si chce udržať štatút ústavu. Dôsledkom uvedených procesov bolo zníženie pomocného personálu na najnižšiu možnú úroveň. Od roku 1993 pracuje na ústave iba knihovnička, sekretárka riaditeľa a upratovačka na 50% úväzok. Je to stav krajne nepriaznivý pre zabezpečovanie vedeckovýskumnej činnosti, ale v porovnaní s inými pracoviskami doma, ale najmä v porovnaní s pracoviskami v zahraničí. Nepriaznivo sa táto skutočnosť prejavuje najmä pri spracovávaní rozsiahlejších dotazníkových výskumov, kde vedecí pracovníci vykonávajú všetky, aj pomocné práce. V tomto období bolo obmedzené aj prijímanie absolventov vysokých škôl a časť vedeckých aspirantov odišla pracovať na iné pracoviská, najmä preto, že príjmy tejto skupiny sú veľmi nízke a nemôžu zabezpečiť potreby mladých ľudí, ktorí zakladajú rodiny, potrebujú zabezpečiť bývanie a pod..

Zmeny v štruktúre pracovníkov ústavu sa postupne prejavovali v zlepšovaní produkcie ústavu, najmä v prepočte produkcie na jedného pracovníka, aj pri hodnotení pracovníkov v kategórii, ktorú môžeme označiť ako „status vo vedeckej obci“. V období rokov 1993 – 1999 sa pracovníci ústavu dostávali do redakčných rád vedeckých časopisov (napr. Sociológia, Studia psychologica, Psychológia a patopsychológia dieťaťa, Človek a spoločnosť).

Pracovníci ústavu pracovali vo Vedeckom kolégiu pre pedagogiku a psychológiu a v komisiách VEGA pre historické vedy, pre vedy o človeku a pedagogiku a psychológiu.

Napriek veľkému nedostatku finančných prostriedkov sa aspoň čiastočne darilo zlepšovať vybavenie ústavu počítačovou technikou. Od roku 1995 nadobudla strategický význam snaha o napojenie na centrálnu počítačovú sieť prostredníctvom optoelektronického kábla. Nedostatok prostriedkov na kapitálové výdavky trvalo sťažovalo dobudovanie solídneho technického vybavenia ústavu, ktoré by bolo primerané potrebám pracovníkov ústavu a technickému pokroku. Práve SvÚ SAV sa snažil iniciatívne presadzovať využívanie modernej výpočtovej techniky v spoločenských vedách. Sociálni psychológovia pri spracovaní svojich výskumov využívali práve výpočtovú techniku a bolo výhodou pre ústav, že sa na ňom našli technicky zdatní, pripravení pracovníci, ktorí v mladom pracovnom kolektíve dokázali získať pre prácu s osobným počítačom svojich spolupracovníkov. Vzhľadom k tendenciám k interdisciplinárnym výskumom, aj tímovému spôsobu práce, sa postupne začala počítačová technika využívať všetkými pracovníkmi ústavu. V roku 1994 sme mohli konštatovať, že každý pracovník ústavu ovláda prácu s osobným počítačom. To uľahčilo prechod na prácu s E-mailom, Internetom a textové editory v systéme Windows. V roku 1997 sa podarilo prepojiť optickým káblom na internetovú sieť.

Vzhľadom k tomu, že organizačná štruktúra ústavu sa prispôbuje vedeckovýskumným úlohám pracoviska, po ukončení výskumnej úlohy „Medzigeneračná pamäť ako mediátor formovania nových identít v procese transformácie slovenskej spoločnosti“ v ro 1998, boli členovia tohoto interdisciplinárneho tímu rozdelení do dvoch v súčasnosti existujúcich oddelení a to Oddelenia sociálnej psychológie a Oddelenia histórie.

Už koncom 80. rokov boli jasné signály o tom, že narastajú ekonomické problémy v spoločnosti, a teda aj ústavu. Bol nedostatok finančných prostriedkov na cestovanie, na archívny výskum, na nákup kníh a časopisov. Najmä od roku 1991 sa však financovanie

ústavu výrazne skomplikovalo. Nedostatok mzdových prostriedkov znamenal zníženie počtu pracovníkov, nedostatok investičných (kapitálových) prostriedkov výrazným spôsobom vplýval na zaostávanie technického vybavenia ústavu a nedokonalé vybavenie ústavu výpočtovou technikou. Vecné neinvestičné prostriedky poklesli na minimálnu hranicu a ak by ústav nedokázal získať podporu na cestovné výdavky do zahraničia, na usporiadanie vedeckých podujatí a na vydávanie publikačných výstupov, výsledky ústavu by boli neporovnateľne nižšie. Administratívne opatrenia a zákony, ktoré požadujú vydávanie finančných prostriedkov na revízie elektrických zariadení, požiarnej ochrany a CO, na financovanie stravy pre zamestnancov, ktoré sú iste potrebné, ale bez náležitého zohľadnenia v rozpočte ústavu, nepriaznivo ovplyvňujú hospodárenie ústavu. O tejto oblasti by bolo možné napísať podstatne rozsiahlejšiu pasáž. Najvýstižnejšie snád' bude uviesť správu o vyhodnotení „Programu hospodárnosti“, ktorý prijalo Predsedníctvo SAV na základe uznesenia vlády v roku 1999.

Na základe rozhodnutia P- SAV sme uskutočnili vyhodnotenie programu hospodárnosti v marci 1999. V januári 2000 môžeme konštatovať len to isté ako pri hodnotení v marci: na ústav sme okrem rýchlovarnej kanvice nekúpili žiadny spotrebný predmet, vyradené z majetku ústavu boli iba staré, nepoužívateľné veci, pracovníkom bolo doporučené vo zvýšenej miere používať E-mail, cesty na odborné podujatia, ktoré hradí ústav sú viazané na aktívne vystúpenia, nemáme osobný automobil, šoféra ani žiadneho dôchodcu, ktorého by sme mohli uvoľniť, z pomocného personálu máme iba pracovníčku v knižnici, sekretárku riaditeľa a upratovačku na úväzok, preto nie je možné znížiť počet pomocných pracovníkov a na reprezentačné účely sme nepoužili za posledné roky ani korunu. V zásade sú vyčerpané významnejšie možnosti šetrenia na ústave.

Zníženie celkovej rozpočtovanej sumy pre ústav, pri neustálom rastie cien, energií, nákladov na cestovné výdavky, podobne ako zníženie prostriedkov na mzdy, pri rastúcej inflácii, je priamym ohrozením činnosti ústavu, pretože rast bežných výdavkov a miezd je možné pokrývať len znížením počtu pracovníkov. Ak bude v ďalších rokoch pokračovať tento trend, ústav sa pomaly dostane na hranicu, pod ktorú už nie je možné znižovať stav pracovníkov a neohroziť pritom zvyšok vedeckovýskumných úloh, ktoré sú už v súčasnosti zabezpečované bez akéhokoľvek pomocného personálu.

Z hľadiska Spoločenskovedného ústavu SAV druhá polovica 90. rokov patrí k tým rokom, pre ktoré platí, že najvýznamnejším úspechom ústavu je, že za sme za daných podmienok prežili. Toto tvrdenie však jednoznačne platí len pre materiálne zabezpečenie činnosti ústavu.

V žiadnom prípade sa toto konštatovanie netýka vedeckovýskumnej činnosti, kde sa ústav etabloval stabilným vedeckovýskumným zameraním **na najnovšie dejiny Slovenska, na oblasť národnostných vzťahov, najmä menšinovej problematiky a sociálnopsychologického výskumu**. Podobný pozitívny je aj trend z hľadiska medzinárodnej spolupráce, kde ústav dlhodobo participuje najmä so stálymi partnermi v Českej republike, Maďarsku a na Ukrajine. Problémom je zapojenie do 5. rámcového programu Európskej únie, ktorý z hľadiska zamerania ústavu nebol vhodný pre naše zapojenie do stanovených programov a naši partneri z krajín západnej Európy (V. Británia, Rakúsko, Francúzsko) nemali o tento program záujem. Pozitívne trendy v oblasti zahraničnej spolupráce sa prejavujú aj v sledovaných ukazovateľoch, ktoré sú súčasťou správ o činnosti ústavu za posledné roky, (vycestovanie do zahraničia, účasť na medzinárodných podujatiach, projekty riešené v spolupráci so zahraničím, aktívne medzinárodné dohody). Nárast v týchto ukazovateľoch sa prejavuje v pozitívnom trende pri počte publikovaných monografií a vedeckých štúdií, ktorý sa najvýraznejšie prejavuje v náraste počtu publikovaných štúdií a citácií na jedného pracovníka

Od roku 1993 prešiel ústav pri zmenách evaluácie pracovísk SAV tromi akredáciami a v roku 2000 predkladá ďalšiu akreditačnú správu. V roku 1993 bol ústav akreditovaný v kategórii B,

spomedzi štyroch možných stupňov. V roku 1995 ústav požiadal o mimoriadnu akreditáciu a na základe hodnotenia v akreditačnej komisii bol preradený do kategórie A. V ďalšom období sa zmenil spôsob zaradenia ústavov SAV. V akreditácii v roku 1998, keď bolo možné umiestniť sa len v rámci dvoch možností – Akreditovaný – Neakreditovaný, bol ústav zaradený do prvej kategórie ústavov. V roku 1999 došlo k ďalšej zmene spôsobu akreditácie ústavov, ktorý sa vrátil naspäť k zaradeniu ústavov do štyroch skupín. Vzhľadom k tomu musel ústav koncom roku 1999 dobrovoľne opäť požiadať o akreditáciu napriek tomu, že mal platnú akreditáciu do roku 2001. Akreditačný proces sa uskutoční začiatkom roku 2000.

vedenie ústavu

Od vzniku ústavu do svojej smrti v roku 1984 bol riaditeľom ústavu J. Briškár. Od roku 1984 do januára 1986 bol funkciou riaditeľa ústavu poverený J. Výrost. V roku 1986 bol menovaný za riaditeľa ústavu. V roku 1989, po významných zmenách v spoločnosti, sa zmenil spôsob menovania riaditeľa. Novým prvkom v správe ústavu sa stalo Fórum pracovníkov ústavu, ktoré sa v prvom období vyslovovalo, dávalo dôveru, resp. nedôveru, vedúcim pracovníkom ústavu. Takýmto spôsobom bol vo funkcii riaditeľa potvrdený jeho vtedajší riaditeľ J. Výrost. Zároveň sa posilnili kompetencie Vedeckej rady SvÚ SAV, ktorá sa vyjadrovala a prerokovávala najdôležitejšie dokumenty ústavu, správy o činnosti, vedeckovýskumné projekty, koncepcie ďalšieho rozvoja ústavu a jednotlivých odborov, ktoré na ústave pôsobili. V roku 1990 po skončení funkčného obdobia, J. Výrost ukončil činnosť vo funkcii riaditeľa Spoločenskovedného ústavu SAV a stal sa členom Predsedníctva SAV. Spôsob voľby riaditeľa ústavu sa postupne menil. K návrhu riaditeľa sa v tajnom hlasovaní naďalej vyjadrovali vedeckí a odborní pracovníci ústavu a rozhodujúce kompetencie pri voľbe riaditeľa boli presunuté na konkurznú komisiu, ktorú vymenoval predseda SAV. Ten na základe rozhodnutia konkurznej komisie menuje riaditeľa ústavu. Za riaditeľa ústavu bol po J. Výrostovi zvolený Miroslav Skorodenský, ktorý bol riaditeľom ústavu do roku 1991. Po jeho odstúpení z tejto funkcie, do septembra 1992 bol vedením ústavu poverený Ladislav Lovaš. V septembri 1992 bol vedením ústavu poverený Štefan Šutaj, ktorý bol zvolený do funkcie riaditeľa v roku 1993, a je v tejto funkcii do súčasnosti. Po J. Výrostovi sa členom Predsedníctva SAV stal v rokoch 1995 – 1999 Ladislav Lovaš. A po jeho odchode na iné pracovisko v roku 1999 Jozef Výrost.

štruktúra pracovníkov ústavu

V roku 1975 na ústave pracovalo 18 pracovníkov, v roku 1980 sa zvýšil tento počet na 33. K 1. januáru 1981 bolo na ústave na mzdovom fonde 23 pracovníkov, z nich 2 vedeckí pracovníci, 1 vedecký pracovník – konzultant, 1 vedecký asistent, 11 odborných pracovníkov s vysokoškolským vzdelaním, 5 odborných pracovníkov so stredoškolským vzdelaním a 3 v kategórii robotníkov. Obdobie rokov 1975 – 1989 bolo obdobím kvantitatívneho rastu počtu pracovníkov a postupného zvyšovania ich kvalifikácie predovšetkým z vlastných zdrojov, t. j. vedeckou výchovou.

V roku 1975 bolo na ústave 5 vedeckých pracovníkov, v roku 1980 už len traja vedeckí pracovníci. Táto skutočnosť bola dôsledkom spôsobu, akým vznikali ústavy. Na novoformujúcom sa pracovisku boli zlúčení pracovníci detašovaných pracovísk bratislavských spoločenskovedných ústavov. Pri profilovaní činnosti ústavu však títo zamestnanci ústav postupne opustili.

V roku 1987 pracovalo na ústave 28 pracovníkov na mzdovom fonde z nich 10 bolo vedeckých, ústav mal 7 interných aspirantov, 5 pracovníkov na študijnom pobyte a 4 odborných pracovníkov so stredoškolským vzdelaním. Na ústave nepracovali vedeckí

pracovníci s hodnosťou DrSc, ani docenti, nikto z vedeckých pracovníkov nebol zaradený medzi vedúcich vedeckých pracovníkov. Na jedného vedeckého pracovníka pripadalo 1,8 pracovníkov vo výchove, resp. pracovníkov, ktorí popri svojom odbornom raste vykonávali aj pomocné práce. V systéme riadenia pracoviska sa využíval systém referentov, ktorí administratívne sledovali jednotlivé úseky činnosti ústavu. Najmä v rokoch 1991 – 1993 sa tento systém práce narušil tým, že z ústavu odišli predovšetkým odborní pracovníci bez vedeckých hodností, nastala silná výmena pracovníkov vo vedeckej výchove.

Zmenil sa výrazne pomer vedeckých pracovníkov a pracovníkov vo vedeckej výchove vo vzťahu k odborným pracovníkom a pomocným pracovníkom.

Bol zrušený štatút pracovníkov na študijnom pobyte, ktorý bol predprípravou vedeckej výchovy, čo sa prejavilo v nižšej úspešnosti vedeckej prípravy, najmä v oneskorenom odovzdávaní dizertačných prác

V roku 1997 pracovalo na ústave 12 pracovníkov s vedeckou hodnosťou CSc./Phd. a dvaja s pedagogickou hodnosťou docenta. Z týchto pracovníkov boli dvaja vedeckí pracovníci zaradení vo vedeckom kvalifikačnom stupni I., 8 pracovníkov s vedeckým kvalifikačným stupňom IIa a dvaja v kvalifikačnom stupni IIb. V roku 1999 pracovalo na ústave 11 vedeckých pracovníkov, niektorí však len na úväzok. Na ústave bol jeden pracovník s hodnosťou DrSc., 10 s hodnosťou CSc. a traja s pedagogickou hodnosťou docent. V kategórii vedecký pracovník I. boli zaradení dvaja pracovníci, vo vedeckom kvalifikačnom stupni IIa – 7 pracovníkov a v stupni IIb – dvaja pracovníci.

V priebehu roku 1999 pokračoval trend, ktorý začal už v predchádzajúcich rokoch. Na Spoločenskovednom ústave SAV pracovali odborníci „strednej generácie“, ktorí dosiahli nielen vedecké hodnosti, ale aj výsledky vo vedeckom výskume. Začali sa uplatňovať vo vyučovacom procese na vysokých školách a postupne im vysoké školy ponúkli plné uplatnenie v riadiacich funkciách i vyučovacom procese. Vzhľadom k tomu, že sa ústav snaží nestratiť kontakt s kvalifikovanými pracovníkmi, ktorí odišli na vysoké školy, boli zachované aj úväzky tým pracovníkom, ktorí sa naďalej podieľajú na riešení grantových projektov.

Vedeckovýskumná činnosť Spoločenskovedného ústavu

Začiatok činnosti Spoločenskovedného ústavu SAV bol poznačený dobou, v ktorej bola vypracovaná prvá koncepcia činnosti Spoločenskovedného ústavu SAV. Túto predložil Predsedníctvu SAV poverený riaditeľ ústavu J. Briškár. Koncepcia vedeckovýskumného zamerania ústavu bola schválená 3. septembra 1974. Určovala zameranie „na výskum sociálnoekonomických a ideologických procesov, doprevádzajúcich prechod od kapitalizmu k socializmu s osobitným zreteľom na zmeny sociálnotriednej štruktúry a výchovu socialistického človeka v podmienkach východného Slovenska. Koncepcia predpokladala aj výskum v oblasti kultúrneho dedičstva, umeleckej a jazykovej kultúry.“ (Desať rokov Spoločenskovedného ústavu SAV. Materiál spracovaný pri príležitosti 10. výročia činnosti ústavu. Košice 1985.) Koncepcia sa opierala jednak o existujúce kapacity vedeckého výskumu v Košiciach, s ktorými sa uvažovalo pri začiatkoch činnosti ústavu (vysunuté pracoviská Národopisného ústavu SAV, Jazykovedného ústavu SAV, Literárnovedného ústavu SAV a Ústavu dejín európskych socialistických krajín, ktoré mali vo Východoslovenskom kraji po jednom pracovníkovi) a zohľadňovala aj priechodnosť v orgánoch komunistickej strany, ktoré mali v období polovice 70. rokov, po rokoch 1968 – 1969, osobitný záujem o dohľad nad formujúcim sa spoločenskovedným pracoviskom.

Postupne sa však realizovala koncepcia vedeckovýskumného zamerania, ktorá sa orientovala, na dva základné problemové okruhy: problematiku výskumu mládeže a národnostné vzťahy. Profil ústavu sa opieral o tri vedné disciplíny: historiografiu, sociálnu psychológiu a sociológiu, pre ktoré boli v organizačnej štruktúre ústavu vytvorené samostatné oddelenia. Popri týchto

troch vedných odboroch postupne participovali na riešení výskumných úloh aj absolventi odboru národopis, filozofia, ekonomika, právo, ako interní alebo externí riešitelia vedeckovýskumných úloh. Zameranie ústavu od začiatku vytváralo podmienky pre vzájomnú kooperáciu jednotlivých vedných disciplín na riešení skúmaných problémov a formovanie základov interdisciplinárneho prístupu k týmto problémom. V súlade so zameraním vedeckovýskumných úloh ústavu sa oddelenie histórie orientovalo na dejiny po druhej svetovej vojne. Podľa pôvodného projektu malo ísť o zameranie na „štúdium procesov rozvoja a zblížovania socialistických národov a národností“, v skutočnosti, ktorú významným spôsobom poznačilo individuálne konštruovanie jednotlivých čiastkových úloh samotnými pracovníkmi ústavu, to bola orientácia na dejiny národnostných menšín na Slovensku po druhej svetovej vojne.

V roku 1979 bolo v rámci vedeckovýskumných tímov, ktoré boli nositeľmi problémového zamerania ústavu a existovali paralelne popri odborných oddeleniach, ktoré mali garantovať rozvoj konkrétnej vednej disciplíny, odovzdaných 12 záverečných správ z výskumu ich jednotlivými riešiteľmi. Tieto záverečné správy boli podrobené riadnej vedeckej oponentúre (11 bolo úspešne obhájených) a tvorili pre väčšinu riešiteľov základ neskôr predkladaných kandidátskych dizertačných prác. Až v tomto období sa mal ústav zapojiť do vtedajšej organizačnej základne vedeckovýskumných úloh, ktorými bol štátny plán základného výskumu, ktorý bol zostavovaný na jednotlivé päťročnice. V roku 1980 bola ako téma v hlavnej úlohe ŠPZV VIII – 9 – 4 zaradená téma „Sociálne a sociálnopsychologické charakteristiky interetnických procesov a otázky národností v ČSSR od oslobodenia“, ktorej zodpovedným riešiteľom bol J. Briškár. V priebehu riešenia úlohy bol zmenený jej názov na „Vývoj a postavenie národností v ČSSR (ŠPZV – VIII-9-2/5) a bola rozčlenená na dve subtémy: „Vývoj a otázky národnostných menšín na Slovensku po roku 1945“ (zodp. riešiteľ M. Gajdoš) a „Činitele formovania národného vedomia ekonomicky aktívneho obyvateľstva národnostne zmiešaných oblastí SSR“ (zodp. riešiteľ J. Výrost)

Tím mládeže bol zaradený do ŠPZV témou „Závažné aspekty spoločenského vedomia učňovskej a pracujúcej mládeže ako faktory premien jej sociálnej štruktúry“ (zodp. riešiteľ D. Jánoška) v rámci čiastkovej úlohy VIII – 10 – 2 /5.

V tom čase sa časť sociálnych psychológov podieľala na riešení témy ŠPZV VII-5-7/3 „Regulatívna funkcia postojov vo vzťahu k správaniu“ (zodp. riešiteľ J. Výrost).

V spolupráci s Užhorodským oddelením Ústavu sociálnych a ekonomických otázok zahraničných krajín AV USSR bolo v roku 1982 začaté riešenie ústavnej úlohy „Družobné vzťahy Východoslovenského kraja a Zakarpatskej oblasti USSR“. Riešenie tejto úlohy malo byť výstupom pre orgány komunistickej strany v kraji, a splnením požiadavky na vyčlenenie časti kapacity ústavu pre potreby Východoslovenského KV KSS. V septembri 1983 sa uskutočnil seminár k tejto otázke na Zemplínskej Šírave. Zaujímavosťou pri riešení tejto „úlohy“ bol sociologický prieskum v 15 organizáciách Východoslovenského kraja a ich partnerských organizáciách v USSR. Výskum jednoznačne ukázal, že „družobné“ vzťahy podnikov sa obmedzovali len na priateľské posedenia vedúcich funkcionárov podnikov a spoločenských organizácií, ktoré v nich pracovali. Neexistovali kontakty vo výrobných oblastiach, ktoré tvorili súčasť legendy o kooperácii podnikov a zblížovaní „pracujúcich“ v susedných „socialistických“ krajinách.

Už v tomto období bol na základe netradične poňatého sociologicko – sociálnopsychologického výskumu vypracovaný materiál „Hodnotové orientácie cigánskej učňovskej mládeže v Košiciach“, ktorý bol poskytnutý Komisii vlády SSR pre riešenie problémov cigánskych obyvateľov, ktorý predznamenal jednu z perspektívnych orientácií ústavu na ďalšie obdobie.

V roku 1985 na základe požiadavky vlády SSR a Predsedníctva SAV sa mali položiť základy výskumu cigánskeho obyvateľstva. V tom čase úlohy, ktoré sa riešili v predchádzajúcom

období, prešli aj do plánov pre ďalšie päťročné obdobie. Najmä z hľadiska výskumu národnostných vzťahov bolo dôležité, že koordinátorom hlavnej úlohy ŠPZV, do ktorej boli zaradené aj úlohy SvÚ SAV bol Slezský ústav ČSAV v Opave. Tu sa vytvorili predpoklady pre rozšírenie už existujúcich kontaktov vedení pracovísk, ale aj nadviazanie bezprostrednej spolupráce pracovníkov oboch ústavov, ktoré pretrvávajú do súčasnosti.

Od roku 1986 sa stal ústav riešiteľom troch úloh ŠPZV. „Vývoj a postavenie maďarskej a ukrajinskej národnosti v období výstavby socializmu“ (zodp. riešiteľ M. Gajdoš), „Duchovná kultúra a socialistické národné vedomie obyvateľstva národnostne zmiešaných oblastí SSR v období budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti“ (zodp. riešiteľ J. Výrost). V rámci riešenia tejto úlohy bol v roku 1987 realizovaný zber údajov reprezentatívneho sociologicko – sociálnopsychologického výskumu, v ktorom boli zozbierané dotazníky od 2000 respondentov z 8 okresov Slovenska. Bol to jeden z prvých výskumov takéhoto rozsahu a charakteru v tejto oblasti a v tomto zameraní. Výsledky týchto výskumov boli prezentované v troch publikáciách, ktoré vydal SvÚ SAV v rokoch 1989 – 1991. Ďalším výskumným smerom bola téma „Spoločenské vedomie pracujúcej mládeže a činitele jeho formovania“, (zodp. riešiteľ D. Jánoška). Spracovaný bol aj projekt výskumu cigánskej rodiny a táto úloha bola v roku 1987 zaradená do ŠPZV ako samostatná úloha s názvom „Súčasná tendencie vo vývoji typov cigánskej rodiny a problém začleňovania Cigánov do spoločenských štruktúr“ (zodp. riešiteľ V. Bačová) V rámci riešenia tejto úlohy sa v roku 1987 uskutočnil jedinečný reprezentatívny interdisciplinárny výskum cigánskej rodiny, na vzorke okolo 2000 rómskych rodín, ktorý zisťoval údaje o rodinách, partnerstve, rodičovstve, bývaní, majetkových pomeroch, vzdelanostnej, kvalifikačnej štruktúre, manželských vzťahoch atď.

Po roku 1989 a uskutočnených spoločenských zmenách a vytvoril nový priestor pre pracovníkov ústavu v zameraní vedeckovýskumnej činnosti. Vytvorili sa podmienky pre spoluprácu so zahraničím, pre publikovanie v zahraničí atď.

V roku 1990 sa zdynamizoval výskum etnických menšín realizovaným terénnym sociologickým výskumom na vzorke 1700 respondentov, k otázkam stavu národného vedomia a národnej identity.

Od roku 1991, keď sa už neobnovovala skostnatelá organizácia výskumu prostredníctvom štátneho plánu základného výskumu a vedecký výskum pracoviska bol organizovaný prostredníctvom interných grantov SAV. SvÚ SAV sa stal riešiteľom troch výskumných úloh. Grant č. 339 „Stratégie sebauplatnenia človeka v sociálno-kultúrnom kontexte a možnosti ich optimalizácie“, (zodp. riešiteľ najprv J. Výrost, neskôr F. Baumgartner) grant č. 340 „Minoritné etnické spoločenstvá na Slovensku v procesoch spoločenských premien“ (zodp. riešiteľ A. Zel'ová) a grant č. 348 „Vývoj minoritných etnických spoločenstiev na Slovensku v rokoch 1918 – 1990“. (zodp. riešiteľ Š. Šutaj) V roku 1992 pokračoval výskum v týchto úlohách. Okrem aplikácie nových metodík vo výskumoch stratégií sebauplatnenia sa uskutočnil reprezentatívny výskum slovensko – maďarských vzťahov a výskum názorov inteligencie na menšinové otázky v rokoch 1991 – 1992. V roku 1993 sa v spolupráci s Výskumným ústavom verejnej mienky Štatistického úradu SR uskutočnil výskum názorov na vzťahy Slovákov a Maďarov.

V roku 1994 sa na ústave začala riešiť výskumná úloha financovaná grantovou agentúrou VEGA „Stratégie sociálneho správania v náročných životných situáciách“ (zodp. riešiteľ L. Lovaš) a v roku 1995 výskumná úloha „Vývoj etnických menšín po II. svetovej vojne a interetnické vzťahy na Slovensku“ (zodp. riešiteľ Š. Šutaj, neskôr M. Gajdoš). V roku 1995 sa začala riešiť aj úloha „Medzigeneračná pamäť ako mediátor formovania nových identít v procese transformácie slovenskej spoločnosti“, (zodp. riešiteľ V. Bačová) ktorý bol v prvom roku financovaný grantovou agentúrou Úradom pre stratégiu a prognózovanie vedy, v ďalších rokoch riešenia tejto úlohy už bola financovaná grantovou agentúrou VEGA. Finančné prostriedky, ktorá sú dávané grantovou agentúrou VEGA však postupne boli iba

prostriedkami, ktoré vyčleňovala zo svojho rozpočtu SAV a ich výška nemohla v žiadnom prípade pokryť reálne náklady na projekty. Pri zvyšujúcich sa nákladoch na činnosť ústavu, inflácii a stúpajúcich cenách elektriny, tepelnej energie, cestovných nákladov, nebolo možné z prostriedkov ústavu výraznejšie podporovať grantové projekty, naopak grantové projekty museli hradiť aj náklady na výskum, (telefóny, časopisy, tlač) ktoré mal znášať predovšetkým ústav.

V roku 1997 sa začalo riešenie grantovej úlohy „Úloha sociálnych a implicitných noriem v stratégiách správania“. (Zodp. riešiteľ: J. Výrost) a úlohy „Postavenie nemeckej minority v regióne Spiša v rokoch 1918 – 1948“. (Zodp. riešiteľ: S. Gabzdilová)

V roku 1999 začalo na ústave riešenie výskumnej úlohy „Implicitné teórie a identita jednotlivca. Konštruovanie kultúrnych, vzťahových a osobných významov rodových (gender) rolí.“ (zodp. riešiteľka V. Bačová).

V roku 1999 sa začalo riešenie projektu „Rusíni – Ukrajinci na Slovensku – Slováci na Ukrajine.“ V spolupráci s Inštitútom sociológie Národnej akadémie vied Ukrajiny. (Kordinátor projektu M. Gajdoš). Projekt je riešený na základe priameho zadania Ministerstva kultúry SR na realizáciu výskumu, na základe uznesenia vlády SR č. 227/98 a Protokolu 4. zasadania Medzivládnej slovensko – ukrajinskej komisie pre otázky národnostných menšín, školských, kultúrnych a vedeckých stykov.

Ako je vidieť z tohoto prehľadu ústav počas svojej existencie, ale najmä v 90. rokoch, mal primeranú účasť na vedeckovýskumných projektoch, ktoré boli priaznivo posudzované v grantových komisiách vo fáze predkladaných projektov aj pri hodnotiacich správach.

Vedecké podujatia organizované Spoločenskovedným ústavom SAV a účasť na významných vedeckých podujatiach

V prvých dvoch rokoch činnosti SvÚ SAV na ústave nebolo organizované žiadne vedecké podujatie. V ďalších rokoch sa aj v oblasti organizovania podujatí prejavilo prepojenie pracoviska na vtedajšie stranické špičky v rámci regiónu a na stranické (komunistické) spoločenskovedné pracoviská. V roku 1977 ústav v spolupráci s Ideologickým vedením KV KSS uskutočnil seminár „Úlohy spoločenskovedných pracovísk vo Východoslovenskom kraji po XV. zjazde KSČ“, z ktorého bol vydaný zborník. Bol to v podstate stranický seminár, ktorý sa zaoberal využitím spoločenských vied pre ideologickú propagandu komunistickej strany v regióne. V roku 1979 sa ústav podieľal na organizovaní medzinárodného sympózia „K niektorým teoretickým a metodologickým otázkam výskumu národnostných vzťahov v ČSSR“, v spolupráci s Ústavom marxizmu – leninizmu ÚV KSS. Na tomto seminári, na ktorom defilovali predovšetkým špičky vtedajšieho stranického spoločenskovedného frontu, sa však mohli prezentovať, aj keď len v rámci diskusie aj piati pracovníci ústavu s príspevkami z oblasti národnostnej problematiky, ktoré vychádzali z prvých na ústave realizovaných výskumov a boli v istom zmysle (boli pripravené na základe empirických výskumov) iné oproti teoretickým referátom, ktoré boli prezentované v oficiálnych vystúpeniach hlavných domácich prednášajúcich a sovietskych hostí.

V roku 1980 sa ústav podieľal na organizovaní troch podujatí. V spolupráci so Slovenskou odborovou radou to bola „vedecko – praktická konferencia k problematike výchovy robotníckej mládeže“, v spolupráci s FF UPJŠ a Východoslovenským múzeom v Košiciach k 35. výročiu Košického vládneho programu a v spolupráci s Právnickou fakultou UPJŠ seminár k 35. výročiu oslobodenia Československa.

V roku 1981 ústav usporiadal „Seminár k 60. výročiu KSČ“, za účasti pracovníkov Užhorodského oddelenia Ústavu sociálnych a ekonomických problémov zahraničných krajín AV USSR. V roku 1982 sa uskutočnil seminár „Aktuálne metodologické problémy sociálnopsychologického výskumu“. V roku 1983 sa uskutočnil seminár o „Družobných

vzťahoch pracujúcich východného Slovenska a Zakarpattia“ v Užhorode a na Zemplínskej Šírave.

V roku 1984 sa ústav podieľal na príprave XV. zasadania Komisie historikov ČSSR – ZSSR, ktoré sa uskutočnilo v Košiciach. Organizáciou podujatia sa chcel ústav pokúsiť o významnejšie presadenie smerom do zahraničia. Vzhľadom na zloženie delegácie ZSSR, ktorá pozostávala predovšetkým zo starších, zaslúžilých historikov, sa však predpokladaný prínos nedostavil.

V roku 1984 sa uskutočnil aj seminár mladých historikov „Generálna línia budovania základov socializmu a jej realizácia“, ktorý bol reakciou mladej generácie historikov na nedostatok priestoru pre vlastnú prezentáciu. Vytvoril podmienky pre nadviazanie bezprostredných kontaktov a spolupráce medzi vtedajšou mladou generáciou historikov spoločenskovedných ústavov SAV v Bratislave, Košiciach, z vysokých škôl a akademických pracovísk v Opave a v Prahe. V roku 1985 sa uskutočnil druhý seminár mladých historikov. (Možno povedať, že mnohí účastníci tohoto seminára našli uplatnenie vo vedúcich funkciách vo vedeckom výskume, vysokom školstve, ba aj v politike predovšetkým po roku 1989)

V roku 1985 ústav v spolupráci s 3. oddelením SAV organizoval kolokvium k aktuálnym otázkam interdisciplinárneho výskumu v spoločenských vedách a v spolupráci s Východoslovenským múzeom konferenciu k 40. výročiu Košického vládneho programu.

V roku 1986 sa uskutočnil sociálnopsychologický seminár „Teoretické konštanty a praktické varianty uplatnenia sociálnej psychológie v spoločenskej praxi.“

V roku 1988 sa s veľkým ohlasom stretla vedecká konferencia „Teoretické a metodologické východiská výskumu cigánskej rodiny a výskumu integračného procesu cigánskych obyvateľov. Uskutočnil sa tiež vedecký seminár „Mládež a jej sociálny svet“

Aj keď konferencie v druhej polovici 80. rokov naznačovali pozitívny smer smerom od ideologických rozpráv k odborným vedeckým otázkam, definitívny prielom v charaktere odborných podujatí priniesol až rok 1989. V roku 1990 ústav organizoval celoštátnu vedeckú konferenciu „Sociálna psychológia a jej možnosti v poznávaní a ovplyvňovaní spoločenských procesov“ v Starej Lesnej. Ústav sa spolupodieľal na organizovaní seminára „Maďarská národnosť na Slovensku“ v spolupráci s Historickým ústavom SAV a Národopisným ústavom SAV a seminára „Občianska spoločnosť na Slovensku“, v spolupráci so Sociologickým ústavom SAV, ktoré sa uskutočnilo v Starej Lesnej.

V roku 1991 ústav neorganizoval samostatne významnejšie vedecké podujatie, ale pracovníci ústavu sa zúčastnili na významných medzinárodných podujatiach. Napr. na zasadaní expertnej skupiny ROSTE – UNESCO v Benátkach a na sympóziu „Minority v politike“, ktoré usporiadala Európska kultúrna nadácia v Častej, kde ústav pôsobil ako spoluorganizátor a jeden z odborných garantov podujatia. Začala spolupráca na medzinárodnom projekte „Comparative research programme...“, ktorej koordinátorom bol P. Weinreich z University of Ulster v Jordanstown Belfast, v Severnom Írsku. Tento projekt bol základom spolupráce, ktorá trvá do súčasnosti.

V novembri 1991 ústav navštívili predsedníčka Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku M. Jakabovú a vedúcu výskumného ústavu Slovákov v Békešskej Čabe A. Divičanovú. Vytvorili sa tým predpoklady pre spoluprácu v oblasti výskumu Slovákov Maďarsku. Aj keď ústav sa do tohoto obdobia venoval predovšetkým etnickým menšinám na Slovensku, toto zameranie bolo jednak dôsledkom širšej orientácie ústavu na problematiku menšín v stredoeurópskom meradle, ale aj snahou istým spôsobom, konkrétne, nielen sľubmi, pomôcť slovenskej menšine v Maďarsku, u ktorej sa už v tomto období objavovali snahy o revitalizáciu národného života.

Aj v roku 1992 pokračovala orientácia na vedecké podujatia, organizované v spolupráci s významnými medzinárodnými organizáciami a nadáciami. Ústav bol spoluorganizátorom konferencie „Nation and State“, ktorá sa uskutočnila v Maribore a II. stretnutia „Slovensko –

maďarského fóra“ v Bratislave. V septembri 1992 bol ústav spoluorganizátorom medzinárodnej konferencie sociálnych psychológov v Smoleniciach „Social Psychology in the Year 2000“, ktorý sponzorovala Európska asociácia experimentálnej sociálnej psychológie.

V roku 1994 sa uskutočnil záverečný vedecký seminár výskumného projektu „Dejiny a pamäť druhej svetovej vojny v Čechách na Slovensku a Francúzsku a v krajinách strednej Európy“ v spolupráci Spoločenskovedného ústavu SAV, Historického ústavu SAV a L'Institut d'histoire du temps présent v Paríži a Centre française de recherche en sciences sociales Praha, v novembri 1994 Starej Lesnej.

V roku 1994 bol v spolupráci Oddelením židovskej kultúry Slovenského národného múzea zorganizovaný medzinárodný seminár „Košice a deportácie Židov roku 1944“.

Rok 1995 bol veľmi bohatý na medzinárodné vedecké podujatia, ktoré organizoval Spoločenskovedný ústav SAV. V spolupráci s Columbia University v New Yorku sa v máji uskutočnil v Levoči pracovný seminár „Teaching about Nationalism: Issues and Resources“.

V júni sa uskutočnil v Starej Lesnej medzinárodný seminár „Kognície a stratégie správania v náročných životných situáciách“ v spolupráci Ústavom experimentálnej psychológie. V tom istom čase sa uskutočnil v Starej Lesnej aj medzinárodný seminár „Menšiny v Čechách a na Slovensku a slovensko – maďarské vzťahy“. V októbri 1995 sa uskutočnil medzinárodný seminár „Medzietnické vzťahy na Slovensku a na Ukrajine“, ktorý sa stal základom pre prípravu medzinárodného komparatívneho výskumu.

V novembri 1995 bolo v Košiciach v spolupráci s Historickým ústavom SAV organizované zasadanie slovensko – maďarskej komisie historikov „Úloha cirkvi vo vývine národov“. V decembri 1995 sa v Zlatej Idke uskutočnil seminár „Historická pamäť a identita“ za účasti pracovníkov ústavu.

V roku 1996 sa uskutočnili tri medzinárodné podujatia a jeden domáci vedecký seminár. Pod záštitou EAESP sa v októbri 1996 uskutočnil v Starej Lesnej „Small Group Meeting EAESP: Social Psychology of Changing Experience and Experiencing Change“. V tom istom termíne sa v Starej Lesnej uskutočnilo aj podujatie „Národnostné menšiny na Slovensku a na Ukrajine – porovnávací analýza“. V novembri 1996 sa uskutočnil v spolupráci s Ústavom experimentálnej psychológie SAV v Zlatej Idke seminár „Kognitívne procesy a stratégie správania“ a v tom istom termíne aj vedecké podujatie „Historická pamäť a identita II.“

V roku 1997 sa uskutočnili na ústave dve podujatia. V septembri 1998 seminár „Možnosti interdisciplinárneho výskumu sociálnych noriem“ a v októbri vedecký seminár „Hľadanie identít v meniacej sa spoločnosti“. V roku 1998 podujatie „Kognitívne procesy, osobnosť a sociálne správanie“ v spolupráci s Ústavom experimentálnej psychológie. Aj keď v tomto období ustav, na rozdiel od predchádzajúcich rokov, neorganizoval významné medzinárodné podujatia, pracovníci ústavu sa zúčastnili mnohých podujatí doma aj v zahraničí. (V roku 1997 25 prednášok na domácich vedeckých podujatiach a 16 prednášok na vedeckých podujatiach v zahraničí, alebo doma s viac ako 30% účastníkmi zo zahraničia. V roku 1998 27 prednášok na domácich vedeckých podujatiach a 32 prednášok na vedeckých podujatiach v zahraničí, alebo doma s viac ako 30% účastníkmi zo zahraničia. V roku 1999 19 prednášok na domácich vedeckých podujatiach a 32 prednášok na vedeckých podujatiach v zahraničí, alebo doma s viac ako 30% účastníkmi zo zahraničia)

V roku októbri 1999 sa uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia „Jazyk a školstvo národnostných menšín na Slovensku a v krajinách strednej a východnej Európy v 2. polovici XX. storočia“, v Starej Lesnej. Konferencia bola organizovaná v spolupráci s Nadáciou F. Eberta.

V septembri 1999 ústav usporiadal vedeckú konferenciu „Psychológia práce – teória a prax“, v Zlatej Idke, a v novembri 1999 v Košiciach vedeckú konferenciu „Kognitívne procesy, osobnosť a sociálne správanie II.“. Podstatne širší by bol výpočet vedeckých konferencií,

seminárov, kolokvií na ktorých sa s referátmi, (prednáškami), zúčastnili pracovníci Spoločenskovedného ústavu SAV, najmä po roku 1989. Veľká časť vycestovaní sa uskutočnila na pozvanie zahraničných inštitúcií a nadácií. Prínos ústavom organizovaných podujatí, aj podujatí na ktorých sa pracovníci ústavu zúčastnili, bol nielen v publikovaných referátoch, posteroch, abstraktoch, ale prejavil sa aj v iniciovaní a účasti na medzinárodných vedeckých projektoch a bezprostrednej spolupráci so zahraničnými i domácimi partnermi. (Počty vycestovaní sú podľa jednotlivých rokov uvedené v tabuľke na konci textu)

Publikačná a edičná činnosť ústavu

Sledovanie publikačnej činnosti počas celej doby existencie ústavu komplikuje rozdielny pohľad na členenie publikačnej činnosti. V prvej etape činnosti ústavu sa produkcia sledovala prostredníctvom delenia na štúdie a vedecké články a to v celoštátnych časopisoch, v zborníkoch a inde. Neskôr po roku 1979, keď sa začali vydávať Vedecké informácie Spoločenskovedného ústavu SAV pribudla položka VI SvÚ SAV Košice. Nesledovali sa osobitne články v zahraničí, citácie ani karentované časopisy.

Po roku 1989 sa zmenil charakter a zameranie publikačnej činnosti pracovníkov ústavu. Otvoril sa priestor do zahraničia, osobitne sa začali sledovať karentované časopisy a najmä začali sa sledovať citácie, ako dôležité kritérium hodnotenia pracovníka a tým aj pracoviska.

Po počiatocnom poklese počtu príspevkov publikovaných oproti roku 1975 (prevzatí skúsenejší pracovníci detašovaných pracovísk v Košiciach postupne opustili ústav) začala produkcia ústavu narastať, aj keď prirodzene zodpovedala odborným, výkonnostným a vekovým možnostiam pracovníkov. Vekový priemer pracovníkov ústavu v polovici 80. rokov iba málo prekročoval 30 rokov. Ústav bol, pokiaľ ide o priemerný vek pracovníkov, dlhodobo jedným z najmladších pracovísk akadémie.

V roku 1979 vyšli prvé dve čísla bulletinu Vedecké informácie Spoločenskovedného ústavu SAV. Založenie interného bulletinu vytvorilo možnosti pre publikovanie prvých publikačných pokusov predovšetkých pre mladých pracovníkov, ktorí boli vo vedeckej výchove. Postupne však v bulletine pribúdali aj príspevky autorov, ktorých materským pracoviskom boli iné pracoviská, predovšetkým vysoké školy.

V období 80. rokov začal ústav vydávať malotirážou aj zborníky z vedeckých podujatí, ktoré organizoval ústav. (Ich podrobný prehľad ako aj prehľad publikačnej činnosti pracovníkov ústavu obsahujú: Bibliografia 1975 – 1984, Košice 1985 a internetový časopis Človek a spoločnosť, 2, 1999, 4)

V rokoch 1981 – 1985 sa postupne, aj v dôsledku ústavného bulletinu, zvyšoval počet publikovaných vedeckých a odborných štúdií. V roku 1984 sa počet publikovaných materiálov zvýšil na 57, z nich zhruba štvrtina vyšla v časopisoch a zborníkoch vydávaných mimo ústavu. Do roku 1987 sa však sledovali iba údaje o materiáloch pripravených do tlače a nie štúdie a odborné články, ktoré naozaj vyšli. Že existoval rozdiel medzi počtom odovzdaných a počtom publikovaných článkov sa ukázalo neskôr, pri hodnotení reálnej produkcie jednotlivých pracovníkov, najmä v súvislosti so znižovaním stavu v roku 1993. (Číselný sumár o produkcii Spoločenskovedného ústavu SAV v rokoch 1975 – 1999 je uvedený v tabuľkovej prílohe tohoto článku)

Popri malotirážnych zborníkoch z podujatí sa v rokoch 1989 – 1991 pripravovali do tlače tematicky orientované publikácie, ktoré boli zamerané na problematiku vývoja menších, osobitne ukrajinskej a maďarskej menšiny.

V oblasti publikačnej činnosti sa pre pracovníkov ústavu otvorili nové priestory po roku 1989. Zdynamizovala sa spolupráca s tradičnými partnermi v zahraničí, na Ukrajine a v Maďarsku, otvoril sa priestor pre účasť na zahraničných podujatiach, nadviazali sa nové kontakty, čo sa prejavilo aj v publikačnej činnosti pracovníkov ústavu.

Od začiatku 90. rokov je možné pozorovať nový trend v publikačnej činnosti pracovníkov ústavu. Získané poznatky, vedecká prax a erudícia sa začali prejavovať v príprave samostatných monografií a kolektívnych publikácií. Zvyšuje sa počet štúdií publikovaných v zahraničí a v karentovaných časopisoch. Pracovníci ústavu sa stávajú členmi redakčných rád časopisov, publikujú v centrálnych odborných časopisoch.

Ústav a jeho pracovníci začali v druhej polovici 90. rokov pociťovať potrebu vydávať vlastný odborný časopis, pretože rámec príležitostných zborníkov štúdií a zborníkov z podujatí sa ukazoval ako príužky. Táto tendencia vyústila do snahy o vytvorenie medzinárodného interdisciplinárneho časopisu International Journal of Transdisciplinary Studies v spolupráci s Open University v Milton Keynes, Univerzity v Readingu a neskôr vo vytvorení samostatného internetového časopisu pre spoločenské vedy v roku 1998, s názvom Človek a spoločnosť (ČaS), ktorý je prístupný v sieti vedeckých a populárnovedných časopisov (saske.sk/cas).

Vedecká výchova a pedagogická činnosť pracovníkov ústavu a spolupráca s vysokými školami

Od vzniku ústavu sa rozvíjala veľmi dobrá spolupráca s katedrami Filozofickej fakulty UPJŠ, neskôr Prešovskej univerzity. Išlo predovšetkým o Katedru psychológie FF UPJŠ (neskôr Prešovskej univerzity) v Prešove, a vedúcich tejto kadery (J. Hvozdík, J. Ferjenčík, M. Mesárošová, Š. Vendel, V. Bačová) a Katedry histórie FF UPJŠ a PdF UPJŠ a ich následnícke katedry Katedra dejín a archívnictva FF Prešovskej univerzity, Katedra slovenských dejín a archívnictva FF PU a Katedra všeobecných dejín FF PU a ich vedúcich (M. Danilák, L. Tajták, F. Uličný, M. Otčenáš) ako aj Katedru výchovy a vzdelávania dospelých FF UPJŠ (PU). V roku 1999 bola s dekanom FF PU F. Mihinom podpísaná Dohoda o spolupráci s FF PU, ktorá v istom zmysle nadväzovala na bezprostrednú spoluprácu s katedrami tejto fakulty. Spoločenskovedný ústav SAV je na základe rozhodnutia MŠ SR z 24. 11. 1999 školiacim pracoviskom pre doktorandské štúdium a dizertačné skúšky v odbore sociálna psychológia v spolupráci s FF PU.

V súčasnosti sa uskutočňuje bezprostredná spolupráca, nie však na báze písomných dohôd, aj s ďalšími vysokými školami v regióne, aj v zahraničí. Spolupráca zahŕňa väčšinou účasť na vedeckých projektoch, podiel na vyučovacom procese, spoluprácu pri vydávaní publikácií, výmene literatúry, pozvania na podujatia atď. Ide predovšetkým o spoluprácu s Podnikovohospodárskou fakultou Ekonomickej univerzity, Katedrou psychológie FF UK Praha, Psychologickým ústavom Masarykovej univerzity Brno a Fakultou verejnej správy UPJŠ v Košiciach

Spolupráca s ďalšími vysokými školami (VŠT v Košiciach, Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach) sa v predchádzajúcich obdobiach uskutočňovala predovšetkým prostredníctvom zapojenia sa pracovníkov vysokých škôl do riešenia vedeckovýskumných úloh na ústave, ale v poslednom období spolupráca s týmito školami stagnuje.

Pracovníci ústavu sú členmi vedeckých rád na vysokých školách (FF PU, PhF EU, FVS UPJŠ), predstavitelia vysokých škôl v regióne sú členmi Vedeckej rady SvÚ SAV.

vedecká výchova

Vzhľadom k vekovej skladbe (nízky vek pracovníkov), Spoločenskovedný ústav nebol dlhé obdobie školiacim pracoviskom v žiadnom z vedných odborov, ktoré na pracovisku pôsobili. Vedecká výchova bola zabezpečovaná spoluprácou s inštitúciami: Slezský ústav ČSAV v Opave, Historický ústav SAV (Ústav historický vied SAV), Katedra dejín FF UPJŠ (PU), Ústav marxizmu – leninizmu ÚV KSS v Bratislave, Ústav filozofie a sociológie SAV

v Bratislave, Filozofický ústav SAV v Bratislave, Ústav experimentálnej psychológie SAV, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave a Národopisný ústav SAV v Bratislave. Vďaka pomoci týchto pracovísk mohol ústav vychovať vedeckých pracovníkov, ktorí sa potom sami podieľali na vedeckej výchove ako školitelia v spolupráci so školiacimi pracoviskami.

V decembri v roku 1990 získal ústav štatút školiaceho pracoviska v odbore psychológia, ale v druhej polovici 90. rokov, po prehodnotení školiacich pracovísk na základe nových kritérií mu tento štatút nebol potvrdený, pretože na ústave nepracoval profesor ani doktor vied v tomto vednom odbore. Školiacu činnosť ústav ešte vykonával na základe predchádzajúceho poverenia, ale za posledné obdobie sme už nemohli prijímať nových doktorandov.

Ako stále väčší problém sa ukazovala medzera medzi pracovníkmi už v tom čase stredne generácie a končiacimi ašpirantami. Medzeru spôsobil predovšetkým odchod interných aj externých ašpirantov (doktorandov) po roku 1991, ktorých ústav najmä v posledných rokoch nemohol nahradiť.

Doktorandskú prípravu na ústave ovplyvňuje aj skutočnosť, že mnohí absolventi v odbore, pre ktorý je SvÚ SAV školiacim pracoviskom, majú možnosť uplatniť sa na lukratívnejších a finančne výhodnejších miestach ako je veda. Pre súčasných doktorandov je príznačné, že nevýhodné finančne podmienky kompenzujú mimopracovnou zárobkovou činnosťou, čo sa v istej miere prejavuje v neskoršom plnení termínov úloh, ktoré vyplývajú z ich odbornej prípravy.

Aj v oblasti vedeckej výchovy by sa situácia mala zlepšiť. Spoločenskovednému ústavu bolo v roku Akreditačnou komisiou potvrdené právo školiaceho pracoviska v odbore sociálna psychológia rozhodnutím ministra školstva 24. novembra 1999.

Spolupráca Spoločenskovedného ústavu SAV so zahraničím

Ústav sa od čiatku usiloval o nadviazanie bezprostredných kontaktov so zahraničím, do roku 1989 predovšetkým z krajín „socialistického“ tábora. Kontakty v prvom desaťročí činnosti ústavu zostali na úrovni krátkodobých prijatí zahraničných hostí a ciest starších pracovníkov ústavu do „socialistických“ krajín. Nedarilo sa však uzatvárať dvojstranné ani mnohostranné dohody o spolupráci, ani zaradenie do medzinárodných projektov. Neexistovali kontakty starších vedeckých pracovníkov so zahraničnými inštitúciami, ťažisko výskumnej práce sa však presúvalo na pracovníkov vo vedeckej výchove.

Istým prelomom bol rok 1985, keď sa podarilo uzavrieť prvé dohody. Najväčší význam z hľadiska ústavu mala dohoda s Ústavom sociálnych a ekonomických otázok zahraničných krajín AV USSR v Kyjeve, ktorá aj keď nebola bezproblémová, pomohla vytvoriť dobré kontakty na ďalšie pracoviská na Ukrajine. Dohoda s Psychologickým ústavom AV ZSSR v Moskve bola iba časovo obmedzená a bola súčasťou dohody moskovského ústavu s psychologickými pracoviskami v ČSSR. Jej obsahom bola sociálnopsychologická analýza spoločnej činnosti. Spolupráca s Centrálnym psychologickým laboratóriom BAV v Sofii sa obmedzovala na recipročné vycestovania a uvažovalo sa o podpísaní dohody o spolupráci.

V roku 1985, po 10 rokoch existencie, ústav prijal prvú návštevu zo Západu. Na doporučenie Ministerstva kultúry SSR a zahraničného odboru ÚP SAV navštívil ústav profesor sociológie J. C. H. Davis z Katedry sociológie Univerzity v Readingu z Veľkej Británie, ktorý sa zaoberal výskumom humoru a vyslovil ľútosť na tým, že v krajine, v ktorej je toľko krásnych politických vtipov sa nikto vedecky touto problematikou nezaobrá.

Na konci 80. rokov sa začala rozvíjať aj spolupráca s vedeckými pracoviskami v Maďarsku. Najprv prostredníctvom maďarských etnografov, ktorí sa venovali menšinovej problematike, v roku 1989 aj s ďalšími pracoviskami. (Psychologický ústav MAV a Széchényiho národná knižnica, kde existovala skupina pre výskum menšinových otázok). Rok 1989 znamenal

nielen zmeny v spoločnosti, ale otvoril priestor pre spoluprácu ústavu so zahraničím. Nastal postupný, ale rázny obrat v medzinárodných kontaktoch. Pracovníci ústavu sa vo väčšej miere ako predtým dostali do zahraničia. Popri pokračujúcich dobrých kontaktoch so stálymi partnermi na Ukrajine a v Maďarsku, na stal obrat vo vzťahu k západným krajinám. Po pozvaniach na medzinárodné podujatia nasledovali publikačné aktivity aj nadviazanie formálnych (mediústavných), ale aj neformálnych, priateľských vzťahov s vedcami v zahraničí. Táto tendencia vyústila do mnohých vedeckých projektov, ktorých riešiteľmi sa stali pracovníci ústavu a do medzinárodných dvojstranných dohôd o spolupráci. Rok 1990 bol už v znamení silnejúcej medzinárodnej spolupráce. Ústav sa podieľal, v istom zmysle bol spoluiniciátorom, projektu medzinárodnej porovnávej štúdie „Demokratizácia v strednej a východnej Európe a jej dopad na etnické vzťahy“, ktorý koordinoval S. Devetak z Univerzity v Maribore (Slovinsko). Na projekte sa podieľali aj vedeckí pracovníci z Rakúska, Maďarska, Poľska, Nemecka, Juhoslávie, Slovinska). J. Výrost sa v tomto roku zúčastnil na rokovaní pracovnej skupiny ROSTE – UNESCO, na tému „Brain Drain Issues in Europe“, na riešení ktorej participovali aj ďalší pracovníci ústavu. Piati pracovníci ústavu sa zúčastnili na zjazde Európskej asociácie experimentálnej sociálnej psychológie v Budapešti, čím sa obnovila spolupráca tejto organizácie s ČSFR. Na tomto podujatí sa prerokovala možnosť usporiadať podujatie tejto organizácie na Slovensku.

V roku 1993 boli uzavreté dohody o spolupráci so Sociologickým ústavom Národnej akadémie vied Ukrajiny v Kyjeve a Historickým ústavom Národnej akadémie vied Ukrajiny v Kyjeve. V rokoch 1993 – 1995 sa, za kordinácie L'Institut d'histoire du temps présent v Paríži, pracovníci ústavu podieľali na riešení projektu „Dejiny a pamäť. Pamäť vojen a odboja v Česko – Slovensku a strednej Európe a vo Francúzsku.“ Záverečný vedecký seminár celého výskumného projektu sa uskutočnil v spolupráci Spoločenskovedného ústavu SAV, Historického ústavu SAV a L'Institut d'histoire du temps présent v Starej Lesnej v roku 1994. V roku 1993, po rozdelení Československa, sa nadviazali úzke kontakty s Ústavom pre súčasné dejiny AV ČR. Najprv na riešení projektu „Zakladateľské obdobie a prvá kríza komunistického režimu 1945 – 1948“, neskôr „Československo v lete 1948 – 1967“ a postupne aj na ďalších projektoch. Pražský ústav zo svojich prostriedkov vydal viaceré vedecké pracovníkov ústavu (Š. Šutaj, M. Gajdoš, S. Konečný, A. Jurová).

British Council v roku 1993 podporila vedecký projekt „Understandings of Democracy: Comparing the views of young people in Slovakia and Britain“ na ktorom SvÚ SAV spolupracovala s Open University v Milton Keynes, Univerzity v Readingu aj v nasledujúcich rokoch. V roku 1994 sa pracovníci podieľali na projekte „National Security Education Project“, ktorý koordinovalo Centrum pre európske bezpečnostné štúdie v Groningene.

V roku 1995 bola podpísaná dohoda o spolupráci so Slezským ústavom v Opave, dlhoročným partnerom v Čechách, ktorý sa po reorganizácii vedeckých pracovísk v ČR stal súčasťou Slezského zemského múzea. Dohoda bola podpísaná na roky 1995 – 2000.

V roku 1995 bola podpísaná aj dohoda o spolupráci s Výskumným ústavom Zväzu Slovákov v Maďarsku v Békéšskej Čabe, ktorá okrem výmeny informácií obsahovala aj dohodu o spoločnom výskume slovenským rodín v Maďarsku.

V rokoch 1995 – 1996 boli pripravené výstupy pre Bertelsmannovu nadáciu, v rámci projektu Historické stereotypy v slovensko – maďarských vzťahoch.

V roku 1995 sa začal výskumný projekt „The construction/perception of ethnicity in terms of primordialism and situationism: An Examination of the Ethnic Beliefs of University Teachers in the UK, Slovakia and Australia.“ Vedúca projektu bola V. Bačová.

V roku 1997 sa začal medzinárodný výskumný projekt podporovaný Radou Európy „Law and practice of Central European countries in the field of national minorities protection.“ Koordinátorom projektu bol Institute of Public Affairs Center for International Relations vo Varšave, prof. J. Kranz.

V roku 1998 sa ústav začal podieľať na riešení projektu „Migrácia národnostných menšín na Slovensku a v Čechách v rokoch 1945 – 1954“ a projektu „Slovníková příručka k československým dejinám 1945 – 1989“ v spolupráci s Ústavom pre súčasné dejiny AV ČR v Prahe. V roku bola podpísaná dohoda o spolupráci s Psychologickým ústavom Univerzity v Opole na roky 1998 – 2001 a Dohoda o vedeckovýskumnej spolupráci medzi Spoločenskovedným ústavom SAV v Košiciach a Centrom európskych prihraničných výskumov a kooperácie v Užhorode a Užhorodským oddelením Ústavu svetovej ekonomiky a medzinárodných vzťahov Národnej akadémie vied Ukrajiny, na roky 1998 – 1999.

V roku 1999 sa začala realizácia dlhodobého pripravovaného výskumu Rusíni – Ukrajinci na Slovensku – Slováci na Ukrajine, ktorý sa realizuje pod gesciou slovensko – ukrajinskej medzivládnej komisie a jeho slovenská časť je financovaná Ministerstvom kultúry SR. Bol spracovaný projekt výskumu, uskutočnila sa vedecká konferencia o jazyku a školstve národnostných menšín v Starej Lesnej. Materiály z konferencie, budú publikované s podporou MOST-u a Nadácie F. Eberta.

V roku 1999 bol spracovaný záznam o budúcej spolupráci, ktorý by mal vyústiť do podpísania Dohody o spolupráci medzi Spoločenskovedným ústavom SAV v Košiciach a Výskumnou skupinou pre menšinové otázky MAV v Budapešti pri výskume národnostnej problematiky v strednej Európe na roky 2000 - 2002.

Do roku 2000 vchádza Spoločenskovedný ústav SAV ako stabilizované pracovisko, s jasným a jednoznačne vyprofilovaným zameraním na oblasť sociálnej psychológie, najnovších slovenských dejín a problematiku postavenia národnostných menšín na Slovensku. Aj keď život prináša zmeny, a mobilitu vedeckých pracovníkov považujeme za prirodzenú súčasť vedeckého života, možno povedať, že vedeckovýskumné úlohy sú garantované stabilným kádrom vedeckých pracovníkov, okolo ktorých sa sústreďujú ďalší výskumníci. Vedeckovýskumné úlohy sú stavané na dobrých medzinárodných kontaktoch osobných i inštitucionálnych, existuje prirodzené a bezprostredné napojenie na vedecké komunity v jednotlivých vedných odboroch doma aj v zahraničí. Základom činnosti ústavu sa stali vedné odbory sociálna psychológia a história. Snaha o etablovanie vedného odboru sociológia na ústave skončila pre toto obdobie neúspešne, napriek podpore (ba až pozitívnej diskriminácii), ktorú vedenie ústavu budovaníu sociologického oddelenia venovalo. Súčasný stav je dôsledkom situácie v tomto odbore v celoslovenskom meradle, koncentrácie odborníkov z tejto oblasti v Bratislave a v tom, že na východnom Slovensku neexistuje výchova študentov v tomto odbore a ich absenciu nemôžu nahradiť príbuzné disciplíny, ktorých absolventi sa usilovali presadiť v tomto odbore (napr. výchova a vzdelávanie dospelých). Graduujúca publikačná činnosť pracovníkov ústavu, ktorá vrcholila v druhej polovici 90. rokov, nie je podľa našich prognóz vyčerpaná. Nové výskumné programy, ktoré sa začali riešiť v posledných rokoch sú príslubom pre ďalšie hodnotné publikačné výstupy. Medzi základné úlohy ústavu, popri plnení úloh v riešených vedeckovýskumných programoch bude udržiavať medzinárodné kontakty, pokúsiť sa preniknúť do programov medzinárodných inštitúcií, (najmä rámcových programov Európskej únie) ktoré by napomohli nielen v raste sledovaných ukazovateľov vedeckej produkcie, ale doniesli by Spoločenskovednému ústavu aj tak potrebné finančné prostriedky. Medzi najvýznamnejšie úlohy, od ktorých je závislý ďalší rozvoj ústavu môžeme zaradiť vedeckú výchovu. Je potrebné získať pre ústav právo byť školiacim pracoviskom v odbore slovenské dejiny a rozvinúť činnosť v už schválenom odbore sociálna psychológia. Medzi ďalšie úlohy patrí skvalitniť a stabilizovať internetový časopis Spoločenskovedného ústavu SAV Človek a spoločnosť, prebudovať ho na časopis, ktorý by vychádzal aj v tlačenej mutácii a usilovať sa o jeho stabilizáciu v rámci vedeckých časopisov. Od splnenia týchto úloh bude závisieť stabilita, postavenie a ďalší rovoj Spoločenskovedného ústavu SAV aj v prvých rokoch nasledujúceho storočia.